

Fluxus

Fluxus was een brede internationale beweging van kunstenaars en musici in de jaren zestig en zeventig die streefden naar afschaffing van het traditionele kunstwerk, de beroepskunstenaar en de kunstinstituties en naar integratie van kunst en leven. Fluxus wordt een beweging die op speelse wijze kunsttradities, zelfs van eerdere avant-gardes, ondergraaft. Uit Fluxus kwamen allerhande stromingen voort, zoals conceptuele kunst, Mail Art, Body Art, videokunst, happenings... De bekendste kunstenaars die eraan deelnamen waren Nam June Paik, Joseph Beuys, Wolf Vostell, Daniel Spoerri, Yoko Ono, Wim T. Schippers en John Cage. Maar...: 'Alles kan kunst zijn en iedereen kan het!'

De jaren zestig beginnen pas echt met de concerten en manifestaties onder de naam Fluxus, georganiseerd door de in 1945 uit Litouwen naar New York gevluchte architect en grafisch ontwerper Jurgis Mačiūnas, die in 1961 zijn schuldeisers ontvlucht door een ontwerpbaantje aan te nemen bij de Amerikaanse luchtmacht in West-Duitsland. Om zijn geplande tijdschrift *Fluxus*, samen met de componist La Monte Young, te bekostigen, organiseert hij een reeks manifestaties, het eerst in Wiesbaden onder de naam *Fluxus International Festspiele Neuester Musik*, met een stel gelijkgestemde Amerikanen en Europeanen en sterk beïnvloed door de colleges van de radicale componist John Cage in 1958 en door de kunstopvattingen van Marcel Duchamp.

John Cage radicaliseert zowel compositie als concert met het idee dat een compositie niet af hoeft te zijn als de musicus het podium beklimt: het gaat om het proces en om de interactie tussen kunstenaar en publiek. Duchamp scheidt het voorwerp van de maker: het beste kunstwerk komt rechtstreeks uit de werkelijkheid, gekozen door de kunstenaar. Zo ontstaat 'realistische kunst', maar ook 'concrete muziek': door kunstenaar of publiek gekozen geluid, zonder traditionele ordening van (abstracte) tonen.

Wiesbaden

Aanvankelijk noemt Mačiūnas, die zich George Maciunas noemt, zijn beweging Neo-Dada, maar al snel heet alles *Fluxus*: stroom of stromend, een toepasselijke aanduiding voor de revoluties die hij wil ontketenen op cultureel, sociaal en politiek gebied.

Hoewel de ontembare Maciunas binnen een paar jaar een enorm internationaal netwerk van kunstenaars en musici opbouwt, over drie continenten verdeeld, hebben de meeste geestverwanten geen boodschap aan politieke of sociale actie: het gaat er vooral om kunst te ontdoen van zijn elitaire en beroepsmatige karakter en de grenzen tussen de kunsten onderling en met het dagelijks leven te slechten. Dick Higgins bedenkt de nog altijd gebruikte term *Intermedia* voor de nieuwe vormen die ontstaan op de grens van twee bestaande kunstvormen.

Hoewel zelfs de best bezochte 'Fluxfesten' (na Wiesbaden nog Kopenhagen, Parijs, Düsseldorf, Amsterdam...) verlies draaien, leveren ze Fluxus een grote bekendheid op, inclusief de nodige schandalen: in Wiesbaden wordt door zes deelnemers een voor vijf dollar gekochte vleugel, symbool van de Duitse woonkamer, geheel gesloopt bij wijze van compositie (Piano Pieces van Phil Corner). Het is namelijk geen uitgemaakte zaak dat een kunstenaar zijn eigen werk uitvoert en zo kan elke deelnemer naar eigen inzicht een compositie van een collega uitvoeren. Vaak betreffen die het mishandelen van een muziekinstrument, zoals het spijkers slaan in de toetsen van een piano of het voortslepen van een viool over straat. Zodra de uitvoering voorbij is, bestaat het kunstwerk niet langer. De Koreaan Nam June Paik springt tijdens zijn uitvoering van een pianocompositie de zaal in, knipt de stropdas van John Cage af en rent ermee naar buiten, waar hij de organisatie van het concert opbelt om te zeggen dat de voorstelling is afgelopen.

New York

Als Maciunas na twee jaar terugkeert naar New York, begint hij daar een Fluxhall, een winkel die in serie gemaakte kunstwerkjes verkoopt in kleine verzendoosjes, de zogenaamde Fluxkits, om het idee van authentieke kunstwerken teniet te doen. Niet bijster succesvol: na een jaar zijn er nog 996 over van de eerste oplage van 1000. Maar hij koopt en gros plastic doosjes in die hij over de hele wereld zendt aan kunstenaars met het verzoek ze gevuld terug te sturen. Zo ontstaan de eigenaardigste, vaak anonieme miniatuurwerkjes, zoals de onoplosbare puzzels van George Brecht, de bonenblikken van Alison Knowles en de grafische 'partituren' van Emmett Williams.

Amsterdam

Maciunas heeft 'Fluxus – afdeling Noord-Europa' in handen gegeven van Willem de Ridder, die in zijn Amsterdamse woning een Mail Order Fluxshop exploiteert en een tijdschrift uitgeeft. Met Wim T. Schippers en Ger van Elk organiseert De Ridder 'events' die deregulerend moeten werken, zoals het legen van een flesje spuitwater in zee bij Petten (1961) en een *Mars door Amsterdam*, als 'Association for Scientific Research in Methods of Recreation' (1963, met slechts zes heren). Sandberg ziet het wel zitten en laat in 1962-63 Schippers en Van Elk hun 'adynamische werken' exposeren, een uiting van wat Schippers 'waarachtige oninteressantie' noemt. De *Pindakaasvloer* is legendarisch geworden.

Schippers en De Ridder maakten hun entrée op televisie in 1966 de serie korte filmpjes *Sad Movies*, waarvan de eerste, *Tulips*, een tuttig jaren zestig-interieur toont met een dressoir met een vaas tulpen erop. Aanzwellende, gedragen muziek begeleidt de camera wanneer deze langzaam op Neêrlands nationale bloem inzoomt. In de zorgvuldig opgebouwde encenering is het als een visuele mokerslag wanneer één bloemblaadje plotseling loslaat en valt. Debuterend uitgever Thomas Rap gaf een gelijknamig boekje uit met foto's uit de film en een begeleidende tekst van Schippers. Die constateert: 'de vaas of liever de pul harmonieert danig met de kloeke actinomorfe bloemen, en belandt ten slotte bij de schoonheid, die op het eerste gezicht misschien wel vergaet, maar volgens Plato, de wijze Griek uit het verleden, onvergankelijk is, juist door het tijdelijke Aspect.'

Japan

Al voor Maciunas naar Europa vertrekt, is hij een bewonderaar van de hoogst originele performancekunstenares Yoko Ono, die bijvoorbeeld het publiek uitnodigt om haar kleding stuk te knippen. Het geweld dat dat bij sommigen losmaakt zegt veel over de onderdrukte emotie en de positie van de vrouw. Als zij in 1961 tijdelijk uit New York terugkeert naar Tokio, spoort ze Japanse kunstenaars aan om in New York Maciunas op te zoeken. Daar wordt massaal gevolg aan gegeven. Ay-O wordt een van de invloedrijkste performancekunstenaars en draagt bij aan Fluxkits met zijn *Fingerboxen*: kartonnen doosjes met gaatjes voor vingers om te voelen wat erin zit. Mieko Shiomi stuurt uitnodigingen de wereld rond om kunstenaars te laten vastleggen wat ze waar en wanneer aan het doen zijn en legt dat vast op wereldbollen. Shigeo Kubota doet performances als *Vagina Painting*, bedoeld als ironisch commentaar op de Action Painting van onder anderen Jackson Pollock die wel als 'ejaculatie' wordt omschreven. Later wordt ze een pionier in videokunst, samen met Nam June Paik, met wie ze in het huwelijk treedt.

De befaamde celliste Charlotte Moorman organiseert elk jaar in New York een festival voor experimentele muziek, waarbij ze steevast veel aandacht vraagt voor Fluxus-werken. Paik ontwerpt voor haar een TV-Cello (een cello gemaakt van monitors) en de TV-Bra (een bh van monitors), waarop televisiebeelden, met name van de Vietnamoorlog, door cellospel worden gestoord. Ook speelt ze met Paik naakt met een gasmasker op.

Nam June Paik wordt van componist en pianist videokunstenaar. In de jaren zeventig eert hij Joseph Beuys met een gigantische hoed van monitors en de Surinaamse Fluxus- dan wel Zero-kunstenaar Stanley Brouwn met een schuine lijn op de muur van monitors, verwijzend naar de wandelingen die Brouwn deed bij wijze van actie (*This Way Brouwn*). En in 1993 wint hij de Grote Prijs van Venetië met een reeks videosculpturen.